

ACC. N:R M. 15371: 1-8.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Ekstrand, Kålmö
Härad: Torna Berättare: " " "
Socken: Evulöv Berättarens yrke: f. d. poliskonstapel
Uppteckningsår: 1961 Född år 1882 i Evulöv

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om tobak, dess odling, behandling o. användning LMF. 27

s. 1-8.
tryck. i
(sid. 8)

25/2 - 61.

OM TOBAK, DESS ODLING, BEHANDLING OCH ANVÄNDNING.

1. Har man brukat odla tobak i Eder hemtrakt?
2. Sedan hur lång tid tillbaka har tobaksodlingen förekommit på Eder ort? När började man odla tobak? När upphörde man härmed? Varför? Har tobaksodlingen ansetts skadlig för jorden? och på vad sätt? Vilka personer var det, som bedrev tobaksodling, bönder, stånds personer, stadsbor? Var låg planteringslanden? Skulle häckar eller annat skydd förekomma? Beskriv dessa.
3. Hur gick man tillväga vid odlingen? Hur byggdes bänkarna? Hur bereddes jorden? Vad för sorts frö användes och varifrån fick man det? Hur behandlades fröet före sådden?
4. När skedde utplanteringen av plantorna? Hur gick man tillväga vid utplanteringen? Hur sattes plantorna? När kupades de? Har kupningen något särskilt namn, t.ex. hopa?
5. När toppades plantorna? Vad kallades denna toppning? Vad kallades de utväxande skotten? (Topptjuvar, rot-tjuvar?) Vad kallades borttagandet av dessa skott? (Tjuva plantan?) Användes dessa skott och till vad ändamål?
6. När började skörden av bladen och hur gick man till väga härvid? Hade man något särskilt namn härför? Vilka blad togs först? Vad kallades dessa? När skedde nästa skörd? Hur benämndes den? När avslutades tobaksskörden?
7. Hur behandlades de avplockade bladen? Hur gick man till väga vid torkningen? Hur behandlades bladen under torkningen? Hade man något särskilt namn för denna procedur t.ex. svettning? Hur förfer man med bladen efter torkningen? Beskriv torkställningarna, helst även med bild! Beskriv torkladan, helst med bild!
8. Var bereddes tobaken? Hemma eller i fabriker?
9. Vilka äldre tobaksfabriker känner Ni till? Vad kallades dessa fabriker? Hur tillgick arbetet vid dem? Vilka personer sysselsattes där? Finnes ännu bevarade karduser med firmastämpel eller bild så sänd med sådana.
10. Vilka olika sorters tobak känner Ni till? (Spunnen, karvad, malen eller riven?) Vilket var den vanligaste sorten?
11. Hur tillgick tobaksspinnningen? Hur behandlades den tobak, som användes härtill? Vad kallades den? (Bussar, vickel, puppen?) Vad kallades den spunna tobaken? (Knaster, varinas?)
12. Hur behandlades den karvade tobaken? Hursmaksattes den? Hur packades den?
13. Vilken tobak användes till snusberedning? Malde eller rev man snuset? Enligt en uppgift från Småland brukade en gammal man gå omkring till bönderna och mala tobak med en liten kvarn, som han bar med sig. Hur såg dylika tobakskvarnar ut? Hur behandlades tobaken före snusberedningen? Behandlade man snuset på något särskilt sätt efter malningen eller rivningen för att ge det en angenämare doft? Vilka tillsatser användes för detta ändamål? Hur packades snuset? Hur skyddade man det från att torka?

14. När började man tillverka och använda cigarrer? När började man med cigarettillverkningen? Har man förfärdigat cigarrer eller cigaretter i hemmen för egen förbrukning? Ex. Omkring 1880 köpte en resande på en gästgivaregård på Smålands landsbygd 8 cigarrer för 25 öre. Var tillverkades dylika billiga cigarrer och vem använde dem? - Enligt en uppgift från Ivetofta i Skåne brukade kringvandrande cigarmakare samlas i Orlien för att skriva sitt namn i stammen av en bok d.s.k. gesällboken.
15. Vilka olika typer av pipor känner Ni till? Av vilket material voro de? Var tillverkades piporna? Vid vilken ålder började ungdomarna röka pipa? När fick de sin första pipa? Var det brukligt att även kvinnorna rökte pipa? Hur såg deras pipor ut? Hur tändes pipan? Brukade man bjuda främmande på piprök? Vilka? Hur såg dessa pipor ut? Hur många pipor brukade finnas i de olika hemmen?
16. Hur förvarade man piptobaken för det dagliga bruket? I tobakspung eller i dosa? Hur såg dessa ut? Hur förvarades piptobaken i hemmet? Hur bevarade man dess fuktighet? Skar eller karvade man själv till piptobaken? Hur gick man tillväga härvidlag? Hur såg piprensarna ut?
17. Hur gick man tillväga vid snusningen? Snusade man snuset genom näsan eller tuggade man det? Vid vilken ålder började man använda snus? Använde även kvinnorna snus till dagligt bruk, el. vid vilka tillfällen har det förekommit, att kvinnorna snusat?
18. Hur förvarade man snuset i hemmen? Hur förvarade man det dagliga behovet av matsnus? Hur såg snusdosorna ut? Var tillverkades de, och vad för slags material användes till snusdosorna?
19. Hur förvarade man tuggtobaken? Vilka redskap användes vid karvningen av tuggtobak? Hur såg dessa ut?
20. Vilket var det vanligaste sättet att njuta tobaken, att röka, tugga eller snusa den? Vilka föredrog det ena, -vilka det andra sättet? Har det förelegat någon social skillnad eller yrkes-skillnad härvidlag, som varit bestämmande, och på vilka grunder? Har man iakttagit olika verkningar av de olika sätten att njuta tobaken och vilka? Exempel: En vedhuggare i Växjö bytte t.ex. ut snustuggning mot tobakstuggning, men hans ögon blev så dåliga därefter, att han måste återgå till det ursprungliga sättet att tugga snus.
21. Hur försiggick de större tobaksaffärerna? Sålde man tobaken direkt till förbrukaren eller till uppköpare? Var ägde denna handel rum? Förekom det särskilda tobaksmarknader t.ex.? Var tobakshandeln lokaliserad till vissa marknader och var hölls dessa?
22. I vilken omfattning bedrev bönderna tobaksodling? Förekom det skördebruk och skördefester vid tobaksskörden, när tobaksodlingen drevs i större skala? t. ex. "ta haren?"
23. Gavs tobaksland till undantagsfolk?
24. Vilken användning har tobak och snus haft i folkmedicinen? Vilka välgörande egenskaper har man trott dem besitta? Har man brukat giva djuren tobak och snus och varför har man gjort det?.
25. Vilka verkningar medförde avsaknaden av tobak och snus i folkets liv under förra världskriget 1914-1918? Vilken skada trodde man t.ex. att man ådrog sig genom att inte få sin vanliga ranson av matsnus?
26. Vilka olika tobakssurrogat känner Ni till? Vilka surrogat för tobak användes t.ex. i äldre tider, före krisåren under förra världskriget?

27. Vilka talesätt om tobak känner Ni till?
28. Var tillverkades och köptes snusnäsdukarna och vilken roll spelade de bland folket som presenter på högtidsdagar o. dyl.?
29. Vilka inskränkningar i tobaksbruket har förekommit? Vilka bestämmelser gällde t.ex. för tobakens användning bland ungdomen och bland kvinnorna?

-o-o-o-o-o-o-

OM TOBAK: DESS ODLING, BEHANDLING OCH ANVÄNDNING.

Jag får beklaga, men det är ej mycket jag kan lämna upplysning om angående vad som efterfrågas i denna lista.

1. Tobaksodling har ej förekommit i någon omfattning i min hemtrakt, under min tid, men min moder har någon gång omtalat, att i hennes barndom fanns det en och annan som odlade tobak till egen förbrukning eller till husbehov, om man så får säga. Angående behandlingen däraf före förbrukningen, har jag inget minne av, att hon nämnde om annat än att man brukade breda ut tobaksbladen under lakanet i sängen och ligga på dem på natten. för att de skulle svettas ut, som hon sade. Huruvida man låg på tobaksbladen en eller flera nätter, kan jag ej uttala mig om. Jag har inget minne av, att jag hört något närmare därom.

De platser som jag på den tiden hörde omtalas, att man odlade tobak i större omfattning voro Åhus och Dybecks herregård.

Vad förbrukningen beträffar av den tobak som min moder omnämns så är det väl mest troligt, att man använde den till tuggtobak, då tobaksrökning ej var så allmänt utbredd på den tiden.

Punkterna 2 - 13 kan jag ej svara på enär jag saknar fullständig kännedom om vad som här efterfrågas

14. När man började tillverka cigarrer, känner jag ej till.

Bland befolkningen i min barndom, vet jag ingen som var cigarrett-

rökare i egentlig mening i så måtto, att man begagnade sig därav som dagligt njutningsmedel. Ej heller förekom det, att folk i allmänhet hade cigarrer hemma för att kunna bjuda eventuella gäster eller besökare på en rök. Det var i så fall endast de rikaste bönderna som ansåg sig kunna bestå sig med sådana saker. Jag vet ej när man började med cigaretttillverkning, men cigaretttrökningen började så småningom att komma i bruk omkring cekelskiftet bland den manliga ungdomen. Man såg aldrig någon bland den kvinnliga befolkningen som begagnade sig av tobak i någon form på den tiden. Jag vill minnas att det fanns en cigarett som hade märket taps som då var mest i ropet. Den kostade två öre stycket. Efterhand kom ju även andra och dyrare märken i marknaden.

15-16. Piprökandet var inte så vanligt på den tiden. Högst sällan såg man någon yngling eller medelålders person röka pipa. De piprökare jag har minne av att ha sett under min barndoms- och ungdomstid voro alla äldre gubbar som rökte långpipa. De rökte huvudsakligast tobak av märket "Ystads Ärligt och Gott". Tobaken brukade i hemmet förvaras i ett tobakschatull, en kubformig trälåda. Den medförda tobaken förvarades i en tobakspung tillverkad av skinn, vars öppning tillslöts genom att tillknyta ett i pungens överkant genomdraget snöre. Tobaksrökning bland kvinnorna förekom ej. Det skulle anses alltför generande. Långpiporna voro försedda med ett ganska

stort piphuvud av porslin, i vilket tobaken stoppades och tändes med en tändsticka. Skaftet var dels av trä från piphuvudet och en bit uppåt därefter med något böjligt material överklätt med en garnflätning och anslutet till pipmunstycket som var tillverkat av horn. Vid något tillfälle kunde man även få se korta rökpipor s.k. snuggor, men dessa var mindre vanliga.

Det är ju möjligt, att de som själva voro piprökare även kunde bjuda sina gäster på en pipa rök, men därom kan jag ej närmare yttra mig.

17. 18 Vad snusningen beträffar så snusade man dels genom att draga upp snuset i näsan och dels lägga det i munnen, lägga in en mullbänk, som man sade. Bland äldre personer såg man sällan någon som använde snuset till att lägga i munnen. Detta sätt att snusa förekom i största allmänhet bland drängarna och yngre pojkar som i vissa fall började därmed redan i 15 à 16-årsåldern. Jag tror ju inte att de började därmed för att det smakade dem utan mera för att de därmed skulle visa sig karlvulna. Själv har jag inte fallet för den frestelsen så att det blev en vanesak, men vid något tillfälle då jag plågats av tandvärk försökte jag lindra denna genom att lägga in en pris snus vid den sjuka tanden. Det lindrade tandvärken men på samma gång blev jag yr och illamående, varför jag ej vågade tillämpa denna metod vid andra tillfällen än då jag hade möjlighet att lägga mig efteråt

19. Såväl snuset som tuggtobaken förvarade man i hemmen i en glasburk eller flaska med tillräckligt stor öppning. Den snus eller tobak med förde med sig ute förvarades i en dosa av horn eller näver. Det fanns ju också dem bland de bättre bemedlade som höllo sig med silverdoser. Horn- och silverdosorna voro dels rektangelformade och till omkretsen elipsformade. Näverdosorna hade rakt uppstående sidor med elipsformade lock och botten.
20. Någon social eller yrkesskillnad som varit bestämmande ifråga om sättet att njuta tobaken, lade jag aldrig märke till. Var och en begagnade sig därav på det sätt som smakade honom bäst.
21. Några särskilda tobaksaffärer eller marknader för tobakshandel förekom ej där på orten. Man köpte sitt behov därav hos handelsmannen i byn.
24. Huruvida tobak eller snus kommit till användning som direkt folkmedecin i egentlig mening eller som en ingrediens i sådan, vet jag ej. Jag har ej hört något omtalas i den vägen. De som brukade tuggtobak eller munsnus ville gärna göra gällande, att detta skulle vara bakteriedödande och ett verksamt medel till att hålla tänderna friska och starka. Tandborstning eller tandvård överhuvudtaget var ju på den tiden ett okänt begrepp bland allmänheten där på orten. De som snusade i näsan var i den tron, att snuset skulle ha den egenskapen att verka välgörande på svaga ögon. Min fader,

som hade svaga ögon och besvärades av närsynthet, hade innan han börjat snusa i näsan blivit tillrättad därtill just för den sakens skull. Huruvida detta var med verkligheten överensstämmande, vågar jag ej uttala mig om, men det kan ju vara möjligt.

De tobaksmärken som man mest begagnade sig av voro, knaster, svetz och en sort som ansågs lite finare kallad pikanelli. Knaster och svetz hade formen av omkring en decimeter långa stänger, som man skar i sönder till tärningar /tobaksbussar/. Pikanellitobaken såg ut som ett långt snöre, som man skar eller bet av lämpliga bitar, då man ville taga sig en buss av densamma. Vad snuset beträffar så fanns det Malmösnus Och Karlshamnssnus, senare kom även Ljunglövssnus i handeln. Så fanns det också en sorts grövre mald snus, vilken man i dagligt tal kallade infanterihackelse. Jag fick redan som mycket liten i fyra åfemårsåldern gå omkring en halv timmes väg till handelsmannen för att köpa ett skålpund snus till min fader, hälften Malmösnus och hälften Karlshamnssnus, som han sedan blandade genom att röra ihop de båda sorterna på ett större papper. Senare övergick han till Ljunglövssnus, som han ansåg vara bättre. Mig veterligt har man aldrig brukat giva djuren tobak i någon form.

25. Huruvida avsaknaden av tobak eller snus hade några särsilda verkningar eller om man trodde, att man kunde ådraga sig skada genom att inte få sin vanliga ranson, kan jag ej med bestämdhet yttra mig om. Jag skulle knappast tro, att man var utav den åsikten att

avsaknaden av tobak kunde vara direkt skadeverkande, men jag har under årens löpp ofta lagt märke till, att personer blivit på ett misserabelt humör vid sådana tillfällen då de av en eller annan anledning inte haft tillgång till att kunna komma i åtnjutande av sin vanliga ranson av detta njutningsmedel, men som hastigt förändrats till det bättre om de fått sig en pris snus eller en buss tobak. Detta gav jag särskilt akt på under min regementstid. Där var ju många bland kamraterna som lade in munsnus och eftersom avlöningen var i minsta laget så tvingades ^{de} flesta fall till att vara utan snus i slutet av månaderna på grund av bristen på kontanter att köpa för. Samma förhållande har jag iakttagit bland vanerökarna.

26. Några särskilda tobakssurrogat kanner jag ej till, men jag har minne av från första världkriget, att det fanns de som torkade törrosblad och rökade dessa., men jag kan inte komma ihåg om det var bladen av själva rosen eller av busken som man begagnade sig utav.

27. De enda talasätt om tobak jag känner till äro mullbänk eller mobbe för munnsnuset och tobaksbuss för tuggtobaken.

28. Var snusnäsdukarna tillverkades, vet jag ej, De inköptes i någon textilaffär i Lund, den stad som mest besöktes av folket där på orten, eller ock i Sjöbo. Det är ju möjligt, att de gavs bort

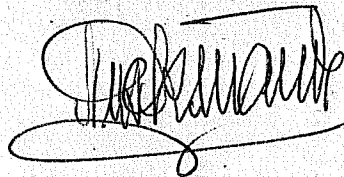
... som precenter i vissa fall, men jag känner ej till något närmare
här om.

29. Vad som här efterfrågas, kan jag ej nöjaktigt besvara.

Enligt min uppfattning rörande den saken, så kan man väl knappast tala om, att någon inskränkning skulle ha förekommit från äldre tider till den nuvarande ifråga om tobaksförbrukning utan snarare motsatsen, med den förändringen ifråga om sättet att bagagna tobak som njutningsmedel, vilket tidigare till sin huvudsakligaste del bestod i att man snusade i någon form alltmera övergått till bruket att röka. De inskränkningar som här kunnat iakttagas rör sig helt uteslutande om förbrukningen av snus, som det vill synas mig ha avtaget på senare tiden, men så har tobaksrökningen tilltagit så mycket mera åtminstone bland ungdomen och kvinnorna, vilka sistnämnda i min barndom och ungdom man aldrig såg begagna tobak i någon form.

Malmö i februari 1961

Högaktningsfullt.

Jag har en del papper kvar

ACC. N. R. M. 15371: 8.

Malmö

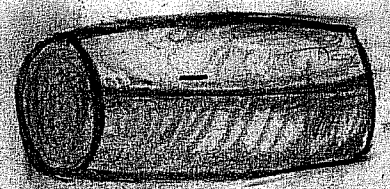
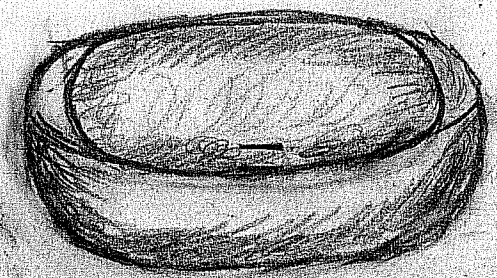
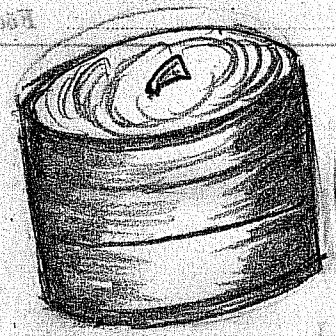
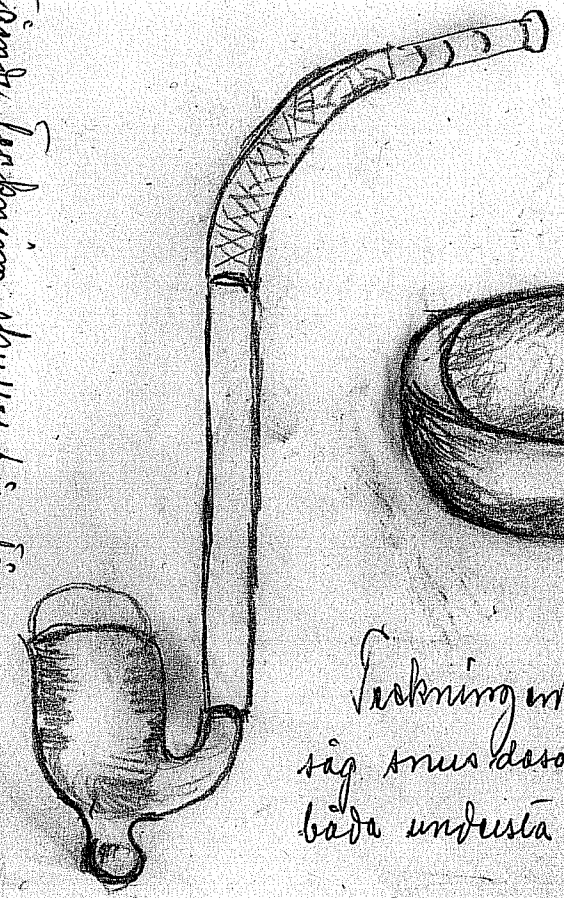
Form

Bvrdjöv

Född år 1882

1881

Medeltidligt Tackning
ur Långrika

Tackningen är ej så vällyckad, men så här utgör
sig snus desamma ut. Den är av silver och de
båda understa av horn eller silver.

Långrika

1881